

Jan Bill

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Skipsgrav eller skipsgraver på Rolvsøy?

Om Tuneskipets utgravningshistorie

I løpet av noen få uker i 1867, omkring månedsskiftet september–oktober, gjennomførte Oluf Rygh Norges og verdens første arkeologiske utgravning av et bevart vikingskip. Funnet var blitt gjort på Rolvsøy i Østfold, og skipet ble etter utgravningen transportert til Oldsaksamlingen i Kristiania. Her skulle det snart flytte inn i Norges første vikingskipshus, et lite trebygg tegnet av arkitekten Georg Andreas Bull. *Tuneskipet*, som dette funn er kjent som, har dermed 150-årsjubileum i år, hvilket må være en god anledning til å trekke det frem nettopp i tidsskriftet *Viking*.

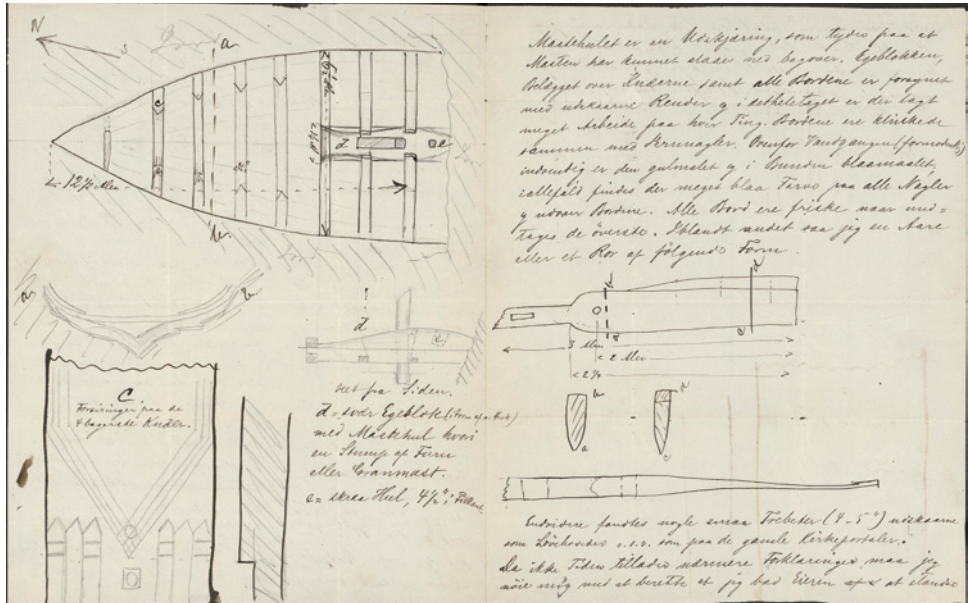
Det er ikke lenge siden skipets konstruksjon ble utførlig behandlet i en doktorgradsavhandling av Knut Paasche (2010), og det er per i dag ikke mye å tilføye på denne fronten. Imidlertid er det tre andre aspekter som er vel så aktuelle, og som jeg vil ta opp her i artikkelen. Det ene er et spørsmål som i noen år nå er blitt debattert i lokale medier i Østfold (se f.eks. Johansen 2016), og som derfor kan fortjene en forskningshistorisk oppklaring: Burde Tunefunnet bytte navn og i stedet kalles Haugenfunnet etter matrikkelgården med funnstedet? Det er et nokså markant skritt å ta, og derfor verdt å reflektere over. Det andre er det bemerkelsesverdige forhold at det finnes ikke mindre enn tre forskjellige overleveringer om funn av skipsgraver i storhaug på Rolvsøy. Betyr de forskjellige overleverte fortellinger at det faktisk var flere eksempler på denne monumentale gravform på øya? Eller er det heller slik at det er tale om flere forskjellige utgravninger av ett og samme funn, eller flere fortellinger om samme utgravning? Spørsmålet er vesentlig, både fordi det belyser hvordan og i hvilken grad lokal tradisjon bevarer lokal arkeologisk kunnskap, og fordi fortolkningen av skipsgravskikken påvirkes av svaret. De monumentale skipsgravene vi kjenner i dag, synes å tegne et mønster hvor denne type graver innenfor Skandinavia først ble etablert helt vest i Norge, på Karmøy sent på 700-tallet, og derfra bredte seg mot øst, syd og nord, med Tunefunnet fra tidlig 900-tall som det østligste og kanskje yngste eksemplet (Bonde 1994; Bonde og Stylegar 2009). Monumentale skipsgraver er veldig sjeldne. I Norge kan vi bare peke på seks til ni noenlunde sikre eksempler, og utenfor Norge finnes det kun tre i England og to i Danmark/Tyskland, samt en enkelt med et brent skip i Bretagne (Bill 2015). Dersom det fantes en eller to ytterligere, udaterte eksempler på Rolvsøy, indikerer det at skipsgravene kan ha vært mange flere enn dem vi kjenner i dag, og at det ovenfor beskrevne mønster

derfor kan være en statistisk tilfeldighet. Omvendt gjelder det at hvis det bare var én enkelt skipsgrav på Rolvsøy, viser overleveringene om den at funn av skipsgraver var så spektakulære at erindringen om dem kunne leve lenge i lokal tradisjon. Det ville gjøre det mindre sannsynlig at mange slike graver er blitt oppdaget og ødelagt uten å sette spor i rapportene fra arkeologiske registreringer i Norge på 1800-tallet. Det tredje spørsmålet – som også har en kritisk vinkling når det gjelder å se de norske skipsgravene som del av et tydelig mønster – er forholdet mellom Tunegraven og de øvrige kjente østlandske skipsgravene: Oseberg, Gokstad og Borre. Er de så tett forbundet som deres geografiske og kronologiske nærhet indikerer? Eller er det i Tunegravens utforming forhold som antyder at det ikke kun er geografisk og kanskje kronologisk, men også rituelt at denne graven skiller seg fra de øvrige?

Iakttagelsene som ble gjort under den arkeologiske utgravningen av Tunefunnet i 1867, er naturligvis de viktigste kilder vi har til å belyse både begravelsesritual og spørsmålet om antall ganger funnet er blitt gravet ut. Artikkelens første del vil derfor ta for seg utgravningshistorien og beskrivelsen av Tunefunnet. I den neste delen vil jeg presentere og drøfte forskjellige overleveringer om tidligere utgravninger av skip på Rolvsøy, og holde dem opp mot de arkeologiske kildene for å avklare, så godt det lar seg gjøre, det faktiske antall utgravede monumentale skipsgraver på Rolvsøy. Det viser seg, at denne drøftingen resulterer i opplysninger som har betydning for navnediskusjonen omkring Tunefunnet, og navnediskusjonen blir derfor et naturlig neste ledd. Tilbake står da kort å diskutere Tunefunnets stilling i forhold til de andre skipsgravene på Østlandet, og dermed kanskje også å risse opp linjene for fremtidig forskning på dette spennende, men dessverre noe mishandlede praktfunn.

Utgravningen av Tunefunnet og gravens konstruksjon

I Kulturhistorisk museums arkiver ligger en fotokopi av et brev datert den 12. september 1867. Det stammer fra Oluf Ryghs privatarkiv, og det er det eldste saksdokument, som museet har omkring utgravningen av Tunefunnet. Brevet er skrevet av løytnant Hans Bassøe, og er rettet til Rygh, som da var bestyrer av Universitetets Oldsaksksamling og nyutnevnt professor i historie ved universitetet, men også allerede mangeårig medlem av direksjonen for *Foreningen til Norske Fortidsmindesterkers Bevaring*. I brevet gir Bassøe en meget detaljert beskrivelse av, som han skriver, «hvad jeg selv i dag har seet», nemlig et halvveis avdekket skip, fremkommet ved gravning i en gravhaug. Haugen lå, ifølge brevet, «midt imellem de to Haugen-gaardene og paa Ole Arnesens¹ Grund». Om selve utgravningen forteller Bassøe følgende: «Man har begyndt at grave fra Nord og har da truffet Skibets Bagstavn, har derpaa fortsat Gravningen til Masten og kastet Jorden til begge Sider, saa altsaa Indersiden af Skibet er bart.» Heretter følger en rekke detaljerte opplysninger om skipet – inklusive tegning både i plan, snitt og detalj (figur 1) – og om en rekke funn gjort i forbindelse med det. Disse siste omfatter et ror til skipet, en overarmsknokkel og enkelte andre bein fra et menneske, hestebein og hestetenner, samt «nogle smaa Trebeter, utskårne som Løvehoveder o.s.v. som paa de gamle Kirkeportaler». Disse sistnevnte er senere blitt identifisert av Sverre Marstrander som deler av et slededrag, kanskje en bedre gjetning enn Ryghs om at de skulle være fra en sadel (figur 2). Bassøe nevner spesifikt at ingen jerngjenstander er blitt funnet bortsett fra jernklinknaglene, og at det ikke var spor av kremasjon. Han forteller at han har bedt eieren om å stanse utgravningen inntil museet har tatt kontakt,

Figur 1. Løytnant Bassøes skisse av Tune-funnet, fra Nasjonalbiblioteket, Brevsamlingen BS 632. Foto: Nasjonalbiblioteket.

og han oppfordrer Rygh til å sende en kyndig mann for å avslutte utgravningen. Brevets avskjedssalutt lyder: «I alle fald venter jeg med første Post Ordre fra Museet, om hva der skal gjøres». Denne siste bemerkning må ses i lys av at han var fra egnen; hans far var prost i Vestre Borgesyssels prosti og sogneprest i Råde, og det var hjemme på prestegården i Råde, kun få kilometer fra funnstedet, at Bassø skrev brevet til Rygh. Som offiser og prostesønn kom Bassø fra en samfunnsklasse som var vant til å agere på øvrighetens vegne.

Et svarbrev fra Rygh har det dessverre ikke vært mulig å finne i museets arkiver eller i andre, men Fortidsminneforeningens protokoll viser at brevet ble behandlet av direksjonen den 14. september, og at man besluttet å besiktige funnet for å vurdere dets alder.² At det ble gjort, vet vi fra et senere, nedenfor nevnt, brev som Rygh skrev til Nicolay Nicolaysen, og Rygh kunne kort tid etter besiktigelsen reise ned for å grave ut skipet for foreningens regning. Allerede på direksjonens neste møte, den 8. oktober, tas det til etterretning at skipet er blitt gravet ut under Ryghs oppsyn, og det besluttes å bringe det inn til Kristiania. I foreningens årsberetning for 1867 (Nicolaysen 1868a: 116–117) står det å lese at foreningen betalte for utgravningen, og av dens regnskaper fremgår det at den fulle omkostning for foreningen var 131 speciedaler og 54 skilling (Shetelig 1917a:5).

Bassøes situasjonsbeskrivelse svarer helt til den Rygh gir i en første rapport om funnet, som han avgir i brevs form til Nicolaysen den 12. oktober, få dager etter utgravningens avslutning, og deretter offentliggjør i lett utvidet form i *Den Norske Rigstidende* nr. 178 fra 17. oktober 1867. Rygh kommer med enkelte nye opplysninger om funnomstendighetene sammenlignet med dem Bassø har gitt. Han skriver at Haugen-gårdens eier, Ole Arvesen, inspirert av fortellinger om tidligere funn i haugen, allerede i flere år hadde foretatt utgrav-

Figur 2. Treskurd fra gravkammeret. Foto: Lill-Ann Chepstow-Lusty, Kulturhistorisk museum.

ninger. Rygh beskriver også at haugen i lengre tid hadde vært pløyet, og at det var kjørt bort jord fra den, så dens form og størrelse ikke lenger kunne bestemmes med sikkerhet. Han mente likevel at den hadde vært rund. Høyden angav han til ca. 6 alen, tilsvarende 3,75 m, og omkretsen til 200–300 skritt. At sistnevnte – og dermed også diameteren – på haugen ikke kunne angis mer nøyaktig, er vel et uttrykk for at den var i veldig dårlig forfatning. Det har kanskje ledet til en viss overdrivelse av størrelsen i ettertid, og det kan det være på sin plass å kommentere her. Haakon Shetelig, som ble den som først publiserte funnet i bokform, 50 år etter dets utgravning (og dermed for 100 år siden i år), kalkulerte ut fra Ryghs tall med et tverrmål på 80 m, mens Marstrander senere landet på mellom 70 og 95 m (Marstrander 1974:33; Shetelig 1917a). Det er vanskelig å se argumentene for deres valg av tverrmål med utgangspunkt i Ryghs mest ekstreme verdi på 300 skritt; disse tverrmål er derfor sannsynligvis overdrevne. Velger man Ryghs middeltall, 250 skritt som utgangspunkt, og regner med datidens skrittlengde på 78,5 cm (2,5 fot av 31,4 cm), blir den omtrentlige diameter på Tunehaugen 62,5 m, med et slingringsmonn på 12–13 m til hver side (Dypwad 1908). Størrelsesforskjellen mellom Tunehaugen og Oseberg- og Gokstadhaugen, som måler henholdsvis 40,5 m og 43 x 50 m, er altså ikke så dramatisk (Brøgger 1917:133–134; Nicolaysen 1882:3).

Ryghs assistent ved utgravningen var sivilingeniør B. Chr. Arntzen. Arntzen beskrev utgravningsarbeidet i *Polyteknisk Tidsskrift* (Arntzen 1868, også trykt i utdrag hos Shetelig 1917a). Ifølge ham ble utgravningen videreført ved at det først ble gravet på vestsiden av skipet, så bredt at man kunne bruke hest og vogn til å kjøre bort jorden. Det øverste laget var lett matjord, men, skriver Arntzen, «derunder kom et overordentlig tætt sammenpresset lag blaalere som blev haardere jo længer man kom ned og som vedvaret i hele utgravningens dybde.» Det er ikke tale om noe lag med opprinnelig overflate så torven må ha blitt spadd av før skipet ble hensatt – etter Ryghs vurdering i høyde med det omgivende terreng. Også i skipsgraven på Gokstad observerte Nicolaysen at matjorden var blitt fjernet på haugens plass (Nicolaysen 1882:68), mens det ikke var tilfelle i Oseberghaugen (Brøgger 1917:142). Arntzen skriver at man under gravingen på vestsiden støtte på enda mere smuldrede bein, mens det dukket opp spor etter jerngjenstander da man tømte forskipet. Om disse funn skriver Rygh at hesteknoklene – hvorav kun noen tenner kunne berges – lå omtrent midt for masten, men over relingshøyde og utenfor og vest for skipet. Også i Gokstad- og Osebergskipsgravene ble det funnet hesteskjelett utenfor fartøyene, men her tydelig *under* relingshøyde. Det er altså her tale om en tydelig forskjell mellom Tunefunnet og disse to skipsgravene.

Av metallsakene kunne de fleste ikke identifiseres, men nær forstevnen, ved fartøyets østre reling, ble det funnet rester av noe Rygh anså som et sverdgrep, mens det på den vestre siden ble sett to spydspisser, som han i *Den Norske Rigstidende* rettet til en spydspiss og en skjoldbule. Alt var for dårlig bevart til å kunne tas vare på. Det samme gjaldt en svær klump rust, funnet på forstevnens plass og tolket som en sammenrullet ringbrynje. Videre, skriver Rygh, ble det i forskipet funnet en liten trespens samt flere henkastede, en til to alen lange, til dels tilspissede eikespak. Endelig ble det funnet en håndspak av eik og en spade under skipet, på dets østlige side. Det siste er litt underlig, siden det i dag er bevart *to* spader av eik fra funnet, begge med brukket skaft. De er forøvrig begge blitt datert nylig, og de er blitt laget mellom henholdsvis AD 895–909 og AD 903–917, hvilket tilsvarer bra den dendro-

kronologiske dateringen av graven til AD 910–20 (Bill og Daly 2012:812; Bonde 1994:143). Spader er vanlige funn i gravhauger, og kjennes fra både Oseberg og Gokstad.

Rygh nevner ytterligere tre observasjoner som er viktige for vårt formål. Den første er at gravkammerets plassering aktenfor mastebjelken ble avslørt av spisse trestykker som var stukket ned i leiren i firkant langs yttersidene av skipet og tvers over det. Enkelte av disse stykkene er bevart i dag og fremstår som de nedre, bevarte ender av planker som har vært brukt til å bygge gravkammeret i en slags palisadekonstruksjon. De to andre dreier seg om at hele skipet skal ha vært kledd inn i et tynt lag mose, samt at det flere steder skal ha vært funnet rester av einebærbusker med røtter som var lagt hele ned i skipet. Einebærbuskene og mosen har Rygh sett kun ved utgravningen av forskipet, men mosen i hvert fall skal ha vært iaktatt også i akterskipet; Arntzen angir at einerbusker ble sett «hist og her». De flate trestykkene fra gravkammeret beskriver både Rygh og Arntzen sammen med gjenstandene som bonden hadde gravet ut, og det ser ikke ut til at noen av dem har sett disse *in situ* – de er heller ikke omtalt av Bassøe eller inntegnet i hans plan.

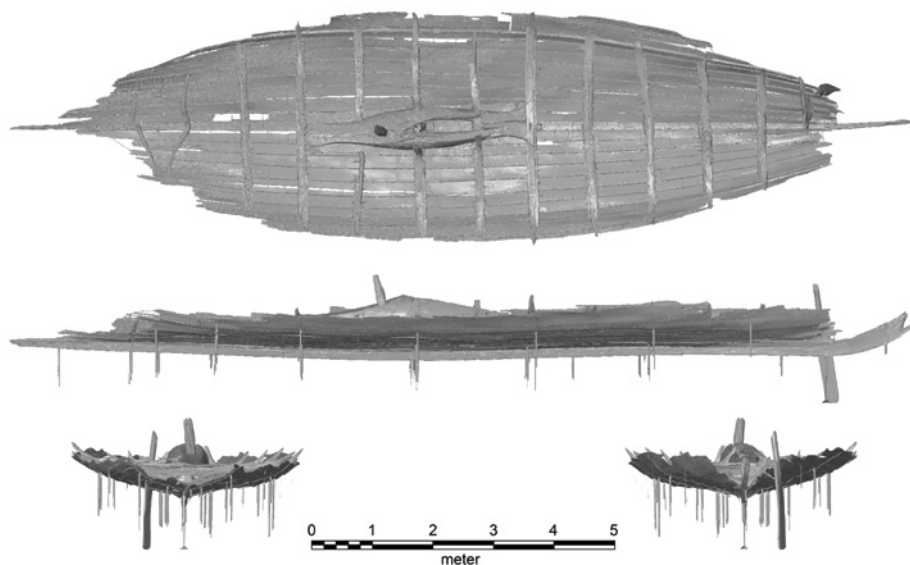
På bakgrunn av disse opplysningene må vi forsøke å rekonstruere situasjonen for utgravningen. Både Rygh og Arntzen er veldig tydelige på at det var blåleiren som hadde ført til den gode bevaringen av treet, og at det hadde vært mest av den i området hvor gravkammeret hadde stått. Selv om akterskipet var gravet frem før de ankom, er Rygh ikke i tvil om dette, og Arntzen sier at det tynne jorddekket over stevnene har ført til nedbryting av dem. Opplysningene om et svært lag med leire inni båten forklarer fraværet av et dekk av planker, tiljer, i båten, sådan som det ble funnet i både Oseberg- og Gokstadskipene. Hvis skipet har vært fylt med leire opp til eller over bitene allerede før gravkammeret ble bygget, ville ikke et sådant tiljedeck ha hatt noen mening – det ble jo isteden lagt et leirgulv i skipet. Rygh skriver da også ganske klart at han anser skipet for å ha blitt fylt med jord før begravelsen ble gjennomført. Et slikt leirgulv kan kanskje også forklare mosen og einerbuskene på bordleggingen som en slags dren i skipet, slik at det ikke ble fullt av vann og leiren dermed forvandlet til sørpe. Det kan også være at einerbuskene er blitt lagt oppi leiren nettopp for å gjøre det lettere å ferdes på den. I en nærliggende kammergrav på Haugen gård, som Rygh fikk fortalt om og mottok gjenstander fra under utgravningen, hadde man observert et lag av einer ovenpå gulvet i kammeret som var gravet ned i leiren. Forøvrig finner vi mose og grener også i skipsgraven på Gokstad, men her i form av mose og hasselkjepper lagt *ovenpå* leiren som først ble brukt til å dekke skip og gravgaver med – igjen kanskje for å gjøre det lettere å ferdes på leiren (Nicolaysen 1882:69).

Hvor stor utstrekning har dette leirelaget da hatt? Det er ikke sikkert at den bevarte delen av skipet direkte avspeiler det, siden det tegner en nokså ujevn flate (figur 3). Akterenden av skipet er borte helt ned til kjølen og det nederste av selve stevntømmeret, men litt fremover i skipet blir tilstanden hurtig bedre. Fartøyet er mest komplett i de tre rom aktenfor mastefisk og kjølsvin, hvor halvannen bordgang av skipssiden over bitene er bevart på begge sider. Foran dette, så langt mastefisk og kjølsvin rekker, er kun en enkelt bordgang av siden bevart, og lenger fremme enda mindre. Betydelige deler av forskipet mangler rett og slett helt. Fartøyet er dermed best bevart i området hvor gravkammeret har stått og umiddelbart opp mot det, mens bevaringsgraden faller raskt akterut og forut. Det kan bety at gravkammeret har vært konstruert på en plattform eller haug inni båten, kanskje til og med så høyt som relingen. Vi skal i så fall forestille oss at det ikke er mye av båten som har vært synlig under selve begravelsesseremonien; kun stevnene og relingen har stukket frem av leiren, og akten-

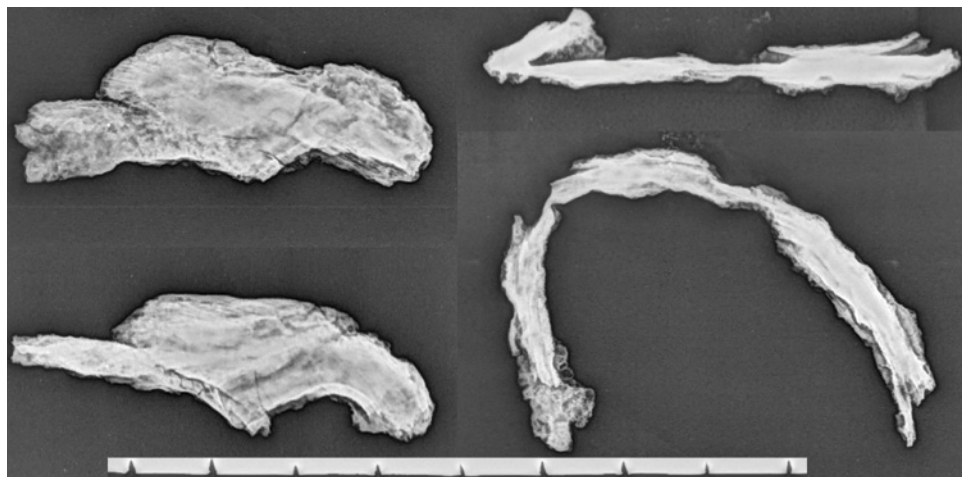
for masten har gravkammeret ruvet over hele fartøyet. Men det kan også tenkes at tidligere utgravningsvirksomhet har medført større nedbryting for og akter enn midtskips. Særlig akterendens vertikale avslutning av de bevarte bordgangene kunne antyde at her var det annet på ferde enn en naturlig nedbryting som følge av et tynnere jorddekke over akterstevnen. Ole Arvesen hadde begynt sin utgravning fra nord, og således først lagt fri akterstevnen – det er vel tenkelig at også tidligere utgravere har valgt samme angrepspunkt på haugen som han.

Plasseringen av de få funn som er gjort i graven, hjelper også til å kaste lys over gravritualet. Tekstilene, de to perlene og de utskårne trestykkene må være fra gravkammeret. Tekstilene og treskurden forteller om gode bevaringsbetingelser; tekstil er generelt sjeldent bevart hvis det ikke har ligget sammen med metall, og en vedartsbestemmelse av treskurden har vist at den er skåret i løvtre av rosefamilien – eple, pære, rogn eller kanskje hegg.³ Det er alle treslag som har dårlig bestandighet, og det tyder på at gravkammeret har vært nokså fuktig, siden det bare er under anaerobe forhold disse materialer overlever. Det veldig sparsomme funnmaterialet fra gravkammeret, sammenholdt med de gode bevaringsforhold og det totale fravær av funn av gjenstander av andre metaller enn jern gjør det veldig sannsynlig at gravkammeret faktisk har vært plyndret. Også menneske- og hesteknoklene, som var funnet allerede før Bassøe ankom, utgjorde kun en liten del av det som burde ha vært til stede.

Som allerede nevnt fant Rygh og Arntzen også hesteknokler og tenner vest for fartøyet, midtskips og, skriver Rygh, i «høyde med Rælingen», selv om den jo ikke var bevart. Ifølge en dyrlege som så på tennene, var det blitt begravet minst to forskjellige hester. Lenger

Figur 3. Tuneskipet som det ser ut i dag, sett ovenfra og fra siden. Akterskip til høyre. 3D-skann og grafisk bearbeiding: Bjarte Aarseth, Kulturhistorisk museum.

Figur 4. Røntgenbilder av jerngjenstander funnet i forskipet: til venstre et jernbeslag med bevarte trefibre, muligvis en sledekrok, og til høyre en jernring. Foto: Kulturhistorisk museum.

fremme ble det som nevnt funnet forskjellige identifiserbare jernsaker utenfor skipet og tilsvarende høyt oppe. At hester kunne plasseres utenfor skipet i skipsgraver, ser vi som sagt også i Oseberg- og Gokstadgravene, men her ligger de langt nede i forhold til relingen – til dels under skipet. Plasseringen så høyt oppe synes å vise at når Rygh noterte at skipet stod i samme høyde som det omgivende terreng, så mente han ikke at det stod *på* terrenget men at det var gravet delvis ned *i* det. Med jerngjenstandene i forskipet er det kanskje litt annerledes – her ville jo relingen nå et godt stykke høyere opp, og stevnen må ha gått tydelig klar av leiren. Derfor tyder funnene av mulige våpen ved forskipet kanskje på, som det har blitt foreslått, at rester av våpen fra gravkammeret er blitt kastet her i forbindelse med en plyndringssjakt (Stylegar og Norseng 2003:348). En slik sjakt ville også kunne forklare hvorfor det knapt ble gjort noen funn av gravgaver i forskipet – kun noen enkle jerngjenstander, som kanskje *kan* ha hørt til en slede (figur 4). Men siden Tunegraven ikke følger helt samme mønster som de øvrige skipsgraver, kan vi ikke være sikre på at det faktisk var gravgaver i forskipet.

Vi kan således konkludere med at Tunegraven etter all sannsynlighet har vært åpnet og tømt før utgravningen i 1867, og det er i overensstemmelse med lokal muntlig tradisjon på stedet. At den har overlevd dette, synes å skyldes gravens særegne konstruksjon med en nesten total oppfylling av skipets indre med leire *før* bygging av gravkammer og deponering av gjenstander. Siden alle gravgaver befant seg ovenpå dette leirgulvet, var det liten motivasjon for å grave bort leiren inni båten, som til og med – ut fra den bevarte treskurd å dømme – hadde vært nokså vasstrukken. Dermed kunne skrogets lavere deler overleve tross alle inngrep. Med dette kan vi vende oss til fortellingene om funn av skipsgraver på Rolvsøy.

Fortellinger om skipsgraver på Rolvsøy

Den første rapporten om en skipsgrav på Rolvsøy er veldig tidlig. Ukjente personer – formentlig eieren eller brukeren av den angjeldende eiendom – gjorde funnet i 1751, og vi finner informasjonen om det i en lærd tekst fra 1755 av en dansk teologisk kandidat, Søren Testrup, som i starten av 1750-tallet arbeidet som huslærer på Onsøy, ved siden av Rolvsøy. Testrups beskrivelse var lenge ukjent i Norge, siden den ble oppbevart i et bibliotek i den danske provinsby Ålborg, men i 1901 ble den publisert i Norge av den samme Nicolay Nicolaysen som ledet Fortidsminneforeningen da Tuneskipet ble gravet ut (Nicolaysen 1901). Ifølge Testrups beskrivelse ble funnet gjort i en stor, kunstig haug, og inneholdt en stor, åpen båt laget av eik og samlet med jernnagler; inne i den ble funnet brente menneske- og hestebein og – tilføyet med noen tvil av Testrup – penger (Nicolaysen 1901:75). Testrups opplysninger om funnstedet er vage, han skriver bare «midt på øen» og «på Rolvsøen eller Glemminge under Fredrikstad Pastorat i Norge».

Den neste kilden som omtaler et funn av en skipsgrav på Rolvsøy, er antikvaren Lorentz D. Klüwer, som i 1823 besøkt fortidsminner på øya. Han ble fortalt at for 80–90 år siden ble det funnet et skip i en stor haug på gården Rostad på Rolvsøy. I motsetning til Testrups arbeid var Klüwers velkjent for det antikvariske miljøet i Kristiania, siden det inngikk i Bergen Museums manuskriptsamling (Klüwer 1823).

Den tredje kilden stammer fra Rygh selv. Da han gravde ut Tunefunnet i 1867, ble han av familien på Nedre Haugen gård fortalt at skipet i graven var blitt sett før, ved en utgravning for 120–150 år siden. Rygh konkluderte omgående med at dette mest sannsynlig var den utgravning Klüwer var blitt fortalt om på nabogården Rostad – kanskje også fordi Tunegravens haug stod praktisk talt på grensen mellom de to gårdene. Rygh skrev dette i et brev han sendte til Nicolaysen bare få dager etter at han hadde avsluttet utgravningen av Tune-graven, men han nevnte ikke sin konklusjon i den korte rapporten han få dager senere publiserte om funnet (Rygh 1867). Rygh kom aldri til å skrive om Tune-graven igjen, og hans brev til Nicolaysen forsvant ut av erindringen helt til Marstrander oppdaget og publiserte det i 1974 (Marstrander 1974). Derfor, da Shetelig i 1917 omsider publiserte Tunefunnet og videre diskuterte skipsgravfenomenet i sin analyse av Oseberggraven, var han ikke oppmerksom på Ryghs rapport til Nicolaysen. I stedet kombinerte han informasjonen fra Klüwer med Testrups og konkluderte med at det hadde eksistert to skipsgraver på Rolvsøy: en på Rostad, rapportert både av Testrup og av Klüwer, og en på Nedre Haugen (Shetelig 1917b:217–218). I sitt arbeid om *Rolvsøy-ætt*, et forsøk på å knytte de arkeologiske monumenter på Rolvsøy til historiske kilder, understøttet Brøgger Sheteligs fortolkning ved å argumentere med at Testrups beretning var så detaljert at han måtte ha vært til stede under utgravningen. En detalj han pekte på, var at Testrup beskriver skipet som bygget uten dekk, og han fortsetter: «Det er som skulde det være sagt om Tuneskipet, hvor tiljene, som ellers danner dækket i de kjendte vikingskiber, ikke har vært lagt ned i skibet ved begravelsen» (Brøgger 1922:5–7). At denne likhet kunne skyldes at de to skipe var identiske, falt ham tilsynelatende ikke inn. Et notat i Kulturhistorisk museums (KHM) topografiske arkiv viser forøvrig at Brøgger vinteren 1918–19 arbeidet intensivt både med det testrupske manuskript og med omstendighetene omkring det, uten at det dog kaster mer lys over hans tanker om Testrups funn sett i forhold til Tune-graven.

Marstrandens oppdagelse av Ryghs brev i 1974 kunne ha ledet til en revisjon av Sheteligs og Brøggers synspunkt, men slik gikk det ikke. I stedet anså Marstrander Ryghs forslag for

å være en «misforståelse», og han og senere arkeologer fastholdt Sheteligs fortolkning (Marstrander 1986:46–48; Müller-Wille 1970:162; Paasche 2010:27; Stylegar og Norseng 2003:346). Men i 2010 tok Stylegar Ryghs fortolkning opp igjen, og fant at to indisier talte sterkt for at den var riktig: At Klüwer *ikke* nevnte en skipsgrav på nabogården Nedre Haugen, tatt i betraktning at tilstedeværelsen av et skip i Tunehaugen allerede var kjent på det tidspunkt da Klüwer besøkte Rostad. Og videre at Tunehaugen var plassert på en åker som var delt mellom Nedre Haugen og Rostad, og direkte ved siden av et av brukene på Rostad (Stylegar 2010).

En liten ekskursjon inn i matrikelarkivene synes å gi et endelig svar på spørsmålet (tabell 1). Funnstedet for Tuneskipet ligger i dag på en matrikel med betegnelsen 719/4, 721/3–4. Det er altså tilknyttet både matrikelgården 719, som er Rostad Søndre, og 721, som er Haugen, men hvordan? Går vi tilbake til matrikkelen fra 1886 – 21 år etter funnets utgravning – ser vi at matrikel 719/4 (den gang 119/4) var bruket Rostad Søndre under matrikelgården Rostad Søndre, og den var eid av en Hans Andersen Haugen, mens 721/3 (den gang 121/3) var Haugen under Haugen. 721/4 (121/4), derimot, var Rostad Søndre under Haugen; begge de sistnevnte var eid av en Johan Simensen. Går vi enda et skritt tilbake i tid, til 1838-matrikkelen – dvs. før utgravningen av skipet, men etter Klüwers besøk på Rostad – ser vi at 721/3 var eid av Simen Jørgensen, trolig Johan Simensens far, mens 719/4 og 721/4 via deres løpenumre, som er oppført i begge matrikler, kan føres tilbake til matrikelgården Rostad Søndre, hvor de ble eiet av en Gundro Gundersen. Bruket 721/4, som omfatter bygningene umiddelbart nord for båthaugen, var med andre ord på tiden for Klüwers besøk en del av Rostad matrikelgård, ikke Haugen! Dermed oppløses hele diskusjonen om hvorvidt det var både en Rostad og en Haugen skipsgrav – det var én grav på ett bruk, men bruket skiftet matrikelgård i tidsrommet mellom kildenes optegnelsestidspunkter.

Et lite mysterium gjenstår dog. Den Ole Arvesen som finner igjen skipet i 1867, og som Bassøe og Rygh omtaler, opptrer ikke som eier av det pågjødende bruk i 1886-matrikkelen, men derimot som eier av 721/2, som er det Haugen-bruk som ligger kun 200 m syd for funnstedet. Shetelig løser delvis dette problemet for oss. Han kan nemlig fortelle at haugen riktignok lå på gården til Johan Simonsen Haugen – *alias* Johan Simensen fra 1886-matrikkelen – som også er den som er anført som eier og finner av kammergraven fra Haugen-gården (Nicolaysen 1868b:62). Men Ole Arvesen⁴ er *naboen* som ifølge Shetelig hadde gravd i båthaugen for å få jord til dyrking av et sandet markstykke (Shetelig 1917a:3). Det er altså ikke eieren, men naboen til eieren, som Bassøe og Rygh har snakket med – og som Rygh forøvrig i sitt brev til Nicolaysen betegner som «en merkelig Skrue». Disse opplysninger har Shetelig fra et intervju han fikk foretatt med Ole Arvesens bror, Martin Arvesen Haugen – bortsett fra at Martin Arvesen faktisk forteller at det var hans *far*, Arve Johnsen, som var den som gravde jord fra båthaugen, jf. utskriften av intervjuet som finnes i KHMs topografiske arkiv.⁵ Arve Johnsen finner vi som eier av det andre av de to Haugen-bruk i 1838-matrikkelen – Johan Simensens far hadde som nevnt det første. Arve Johnsens bruk er lokalisert 350 m vest for skipsgraven og høyt over den.

Et mulig hendelsesforløp ved Tuneskipets andre oppdagelse er altså at Arve Johnsen – tydeligvis i god forståelse med Johan Simensen – har tatt jord fra båthaugen rett ved siden av Johan Simensens tun for å forbedre sine og kanskje også sønnenes jorder. Han eller de er dermed kommet over skipet, og sønnen Ole Arvesen har engasjert seg sterkt i funnet med

Tabell 1: Utdrag fra matriklene fra 1838 og 1886. Kilde: Digitalarkivet/Registreringsentral for historiske data.

1838 matrikkel						1886 matrikkel			
Nytt matrikelnr.	Gl. matrikelnr.	Navn	Løpenr.	Navn	Opsidder	Gårdsnr.	Bruksnr.	Gl. løpenr.	Navn
173	131	Rødstad søndre	276a, 276d	Rødstad søndre	Gundro Gundersen	721 (121) Haugen	4 Rostad søndre	276a, 276d	Johan Simensen
(do.)	(do.)	(do.)	276b	Rødstad søndre	Johan Borresen	719 (119) Rostad søndre	5 Rostad søndre	276b	Hans Kristiansen
(do.)	(do.)	(do.)	276c	Rødstad søndre	Ole Olsen	719 (119) Rostad søndre	6 Rostad søndre	276c	Jens Pedersen
						719 (119) Rostad søndre	4 Rostad søndre	276 5a, 5d	Hans Andersen Haugen
175	90	Haugen	278	Haugen	Arve Johnsen	721 (121) Haugen	1 Haugen	278	Johan M Arvesen
						721 (121) Haugen	2 Haugen	278a	Ole Arvesen
(do.)	(do.)	(do.)	279	Haugen	Simen Jørgensen	721 (121) Haugen	3 Haugen	279	Johan Simensen

ønske om økonomisk vinning. Overfor Bassøe og Rygh har han utgitt seg som eier av haugen – hvilket kanskje kan bety at avtalen hans far hadde med Johan Simensen var at han kunne få haugen mot å fjerne den – og han er derfor vandret inn i Oldsaksamlingens og Fortidsminneforeningens arkiver som eier av grunnen hvor skipet ble funnet, selv om det ikke var tilfelle. Dette kan naturligvis ikke bevises, men det er klart at det ville være en fordel for Johan Simensen å få haugruinen vekk fra jordstykket så det bedre kunne dyrkes. Den forsvant da også over tid, med de siste rester av det som hadde vært i graven; i 1880 kunne Rygh notere følgende bemerkning ved en terning av bein som hadde kommet inn fra Haugen gård: «Paa det Jordstykke, hvor Terningen fandtes, er der kjørt Jord fra den nu ganske jevnede Skibshaug, og Gaardens Eier finder det derfor sandsynligt, at Terningen er kommet fra Haugen» (Rygh 1881:186). På et foto fra 1927 er det ikke lenger mye å se av tomten til den engang så mektige haugen (Stylegar og Norseng 2003:357).

Dermed gjenstår bare spørsmålet om Testrups skipsgrav. Er det den samme som Tune-graven, eller er det en annen? Stylegar diskuterer også dette i sitt bidrag fra 2010, og avviser her muligheten for at det skulle være den samme som er rapportert av Klüwer. Hans argument er at siden Testrup var vel kjent med området – han var dansk, men tjente til livets opphold som huslærer for forskjellige prestefamilier nær Rolvøy i årene 1751–1755 – må vi ha stor tillit til hans beskrivelse av hvor graven ble funnet. For Stylegar utelukker Testrups utsagn «midt på øen» muligheten for at funnet kunne være identisk med det som Klüwer rapporterte, og han leser Testrups setning om at funnet ble gjort på Rolvøy eller Glemminge

under Fredrikstad prestegjeld som et sikkert utsagn om at funnet ble gjort på den del av Rolvsøy som er del av Glemmen sogn. Derfor foreslår han at det må ha vært plassert i Veum-dalen på Rolvsøys vestre side, bare et par kilometer fra Onsøy prestegård, hvor Testrup levde i 1751 (Stylegar 2010).

Imidlertid er det langt mer sannsynlig at Testrup forteller om den tidlige utgravning av Tunehaugen enn om utgravningen av en annen skipsgrav på Rolvsøy. Argumentet om at Klüwers Rostadskipsgrav ikke kan sies å ligge midt på øya svekkes når vi vet at den var identisk med Tunegraven, som bare ligger marginalt lenger nord på øya enn Veumdalen. Den er også, må man si, sentralt plassert på øyas østkyst, en halv kilometer ovenfor stranden. Siden det indre av Rolvsøy er dekket av nakent fjell og skog, og savner jord til konstruksjon av en skipsgrav, kan det utelukkes at en grav med et bevart skip faktisk kunne ha eksistert nær øyas geometriske midte. «Midt» må derfor forstås i relasjon til øyas avlange, nord-syd-orienterte form, hvor Tunegraven er plassert 5,5 km fra den nordlige ende og 8,8 km fra den sydlige, ikke veldig langt fra det geografiske midtpunkt.

Idet vi vender oss mot den andre informasjon som Testrup gir om gravens plassering, er det viktig å bemerke den unøyaktighet han bygger inn i setningen: Funnet er gjort «på Rolvsøen eller Glemminge under Fredrikstad Pastorat» (min utheving). Hvordan skal dette forstås? Det andre av de tre leddene er klart: Glemminge er Glemminge sogn, som i 1751 var del av Fredrikstad prestegjeld; Fredrikstad prestegjeld dekket den sydvestlige del av Rolvsøy og inkluderte byen Fredrikstad. Vi kan derfor anta at det første ledd, «Rolvsøy», skal leses i samme kirkelig-administrative kontekst. Den del av Rolvsøy som ikke var inkludert i Fredrikstad prestegjeld, utgjorde ikke et eget sogn, men var del av det større Tune sogn, Fredrikstads nabo mot øst. «Rolvsøy» må derfor leses som «den del av Rolvsøy som ikke er del av Fredrikstad prestegjeld». Det fremgår altså at Testrup, da han i 1755 skrev sin note om skipsfunnet fire år tidligere, ikke var i stand til å si noe mer presist om posisjonen til funnet enn at det var på Rolvsøy og ikke nær øyas nordlige eller sydlige ende. Man kan selvfølgelig spørre hvorfor Testrup da ikke bare angav Rolvsøy som funnsted; svaret er nok å finne i hans forestilling om hva som ville interessere hans lesere. Som ung teolog er det rimelig å anta at han ønsket å identifisere de kirkelige autoriteter som gravfunnet kunne sogne til.

Kronologisk sett er det liten grunn til å benekte at Testrups beretning kan handle om den tidlige utgravning i Tunehaugen: Han sier den fant sted i 1751, Klüwers kilde sier 1733–1743 (80–90 år før 1823) og Ryghs kilde sier 1717–1747 (120–150 år før 1867). Når vi tar i betraktning at Klüwers og Ryghs informanter bringer den muntlige tradisjon videre, er det ikke overraskende at dateringene er upresise; det er det også fullt mulig at Testrups er. På tross av Brøggers påstand har vi ikke noe belegg for at Testrup var et øyenvitne – da hadde han kanskje også vært i stand til mer presist å angi funnstedet. Siden Testrup først kom til området i 1751, da utgravningen angivelig fant sted, kan det vel hende at den var gjennomført før hans ankomst – kanskje til og med noen år før. Videre er det påvist at dype muntlige tradisjoner, for eksempel herskergenealogier, i ikke-skriftlige samfunn overveiende tenderer mot å overdrive tidsdypet (Henige 1971). Kanskje gjør noen av de mekanismer som fører til dette, seg også gjeldende for slike mindre formelle og betydningsfulle muntlige tradisjoner som lokalhistorie?

Det ser altså ut til at det var bare *to* utgravninger av *én* skipsgrav på Rolvsøy, og de ble begge foretatt i Tunegravens haug. Den ene fant sted i eller kort tid før 1751, før det var blitt

etablert noen antikvarisk myndighet eller interesseorganisasjon i Norge. Den omfattet sentrale deler av graven og førte til at mange gjenstander ble fjernet, samt til at det ble erkjent at det var et skip i haugen, men det førte ikke til en destruksjon av skipet. Vår gjennomgang av gravoppbygningen ovenfor har kanskje gitt et svar på hvorfor: Skipet selv var, opp til over bitene, innkapslet i stiv leire, og gravkammer samt eventuelle gravgaver var plassert oppå dette gulvet. Det ble derfor kun i meget begrenset omfang lagt fritt i jakten på gravgaver. Det er mulig at denne graving ble foretatt fra nord. Det særpregede nedbrytingsmønster omkring akterstevnen kan antyde at her ble det innledningsvis gravet dypere enn i andre deler av vraket.

Erindringen om utgravningen levde videre lokalt i mer enn et århundre, og var kanskje i årene opp til 1867 årsak til en fornyet søken etter skatter i haugen, selv om det nok var utgravning av landbruksjord som var hovedmotivet. I 1867 fantes det en annen antikvarisk bevissthet i samfunnet, og antikvariske institusjoner i form av Fortidsminneforeningen og Oldsaksamlingen, og dermed ble Tuneskipet, etter å ha blitt funnet for annen gang, rapportert av Bassøe og dermed reddet for ettertiden.

Et viktig poeng ved denne historien er hvor langlivet den lokale tradisjon om det tidlige funnet av skipet er. Det er riktignok sant at Testrup skrev ned begivenheten allerede i 1755, men dette dokument forble ukjent lokalt i halvannet hundre år. Likevel var lokal tradisjon i stand til å peke ut lokalitet og innhold – innbefattet i navnet «Båthaugen», som haugen hadde lokalt – mellom 80 og 120 år etter at den første oppdagelsen fant sted. Eksemplet viser at en spektakulær begivenhet som funnet av et begravet, velbevart og velutrustet gravskip ikke forsvinner lett fra den lokale, kollektive erindring. Sånn sett har denne analysen av Tuneskipets funnhistorie resultert i at det nå fremstår som mindre sannsynlig at tallrike slike begravelser skal ha forsvunnet sporeløst opp gjennom de seneste århundrer enn de gjorde før, da Testrups og Klüwers beretninger ble ansett for å representere en eller til og med to andre skipsgraver på Rolvsøy.

Bør Tuneskipet forbli Tuneskipet?

Et av utslagene av den forøvrig prisverdige lokale interessen for Tuneskipsgraven er et forslag som allerede har sirkulert i flere år om å omdøpe skipsfunnet til Haugenskipet, med henvisning til at så vel Oseberg- som Gokstad-skipsgraven har fått navn etter de gårder de ble funnet på jordene til (Johansen 2016). Som den ovenstående gjennomgang viser, er det ikke ubetinget Haugen-gården som er den relevante matrikkelgård i den sammenheng, men forslaget gir også anledning til å se litt på navnetradisjonen omkring Tune og de øvrige skipsgravene. Har forslaget likevel noe for seg?

Rygh knyttet Tune-navnet til den nye skipsgraven allerede i funnåret da han presenterte det i *Den Norske Rigstidende*, forøvrig gjenoptrykt i *Norsk Skillings-Magazin* senere samme år (Rygh 1867). Det samme gjorde hans assistent Arntzen i sin presentasjon av funnet i *Polyteknisk Tidsskrift* 1868. I 1867 betegnet Tune både en kommune eller herred og et sogn og prestegjeld. Om det var i den ene eller andre betydning at Rygh brukte navnet, kan vi ikke vite, men det gir kanskje en pekepinn at Borreskipsgraven, utgravet av Nicolay Nicolaysen i 1852, jo var kommet til å bære navn etter Borre-gravplassen, som igjen lå i sognet og prestegjeldet Borre. Datidens forestilling om at Borre-gravplassen var identisk med den kongelige gravplass ved Borre omtalt i *Ynglingatal* og *Heimskringla*, har sikkert

spilt inn (Myhre 2015:9; Nicolaysen 1854), men det går likevel an å holde en knapp på at Rygh rett og slett holdt fast ved en praksis Nicolaysen hadde etablert for landets første vikingskipsfunn få år tidligere, ikke minst fordi Rygh faktisk i sin artikkel i *Den Norske Rigstidende* lokaliserer Borreskipet ved å skrive at det ble funnet i «en stor Gravhaug i Nærheden af Borre Kirke i Jarlsberg». Det ser ut til at Rygh hadde samme mentale kart av landskapets oppdeling som Testrup over 100 år tidligere: Det var de kirkelige institusjonene som var de faste peilemerker.

Da Gokstadskipet ble gravet ut i 1880, valgte Nicolaysen selv en annen praksis. Her gav han ikke skipsgraven navn etter Sandar prestegjeld, men derimot navn etter, som han beskriver det, «en flerhed av gaarde med navnet Gokstad», som Nicolaysen fastslo opprinnelig hadde dannet en enkelt gård i middelalderen som hadde vært mye større enn noen annen i prestegjeldet (Nicolaysen 1882:2). I realiteten ble Gokstadskipet gravet ut på mark som tilhørte bare en av disse gårder, Nedre Gokstad. Det er her mulig å se en annen praksis i Nicolaysens navngiving enn den Rygh hadde lagt vekt på: I begge tilfeller benyttet Nicolaysen muligheten til å knytte skipsgravene opp mot fordums storhet, i det ene tilfellet Borrekongenes gravfelt og i det andre mot et stormannsgods som i nåtiden riktignok var blitt fragmentert, men som engang hadde vært mektig. Det vi kan fastslå, er at for hverken Nicolaysen eller Rygh var det et kriterium at funn skulle oppkalles etter den nåtidige gård de var funnet på.

Går vi nå videre til Oseberg, så er navnet heller ikke her knyttet til gårdsnavnet, i hvert fall ikke matrikkelgårdens, som er Jarlsberg Hovedgård. Derimot er Oseberg – eller Lille Oseberg – navnet på det bruket som haugens jorder ligger på. Dette er heller usedvanlig. Ser vi videre utover i landet, har skipsgravene på Karmøy i Rogaland navn etter haugene de ble funnet i. Grønhaug lå på gården Bø, mens Storhaug lå på gården Gunnarshaug. Borreskipsgraven lå på gården Vold Søndre. Den eneste norske skipsgrav som er oppkalt etter matrikkelgårdens navn, er kremasjonsgraven på Myklebust i Nordfjordeid, gravet ut i 1874 av arkeologen Anders L'Orange (Engevik 2011).

Det finnes altså ingen navngivningstradisjon som tilsier at Tuneskipet burde omdøpes til Haugenskipet; men det kan heller ikke hevdes at det er noen tradisjon som dikterer at det må hete Tuneskipet. Til gjengjeld har undersøkelsen ovenfor påvist at hvis man skulle tenke i de baner, ville Rostadskipet være et like relevant navn som Haugenskipet – hvilket nok kunne føre til en del forvirring. I det hele tatt er det ikke dumt å tenke pragmatisk her og beholde det navn som Rygh gav funnet allerede få dager etter utgravningens avslutning. Dels er Tuneskipet et veldig godt innarbeidet begrep. Alle viktige bøker og artikler som er publisert om funnet, benytter det, og det er forankret i hundretusenvis av menneskers erindringer. Det andre er at vi bør være varsomme med å endre på historien av hensyn til våre egne, kortsiktige interesser. At Tuneskipet heter Tuneskipet, er blitt en del av vår felles historie, og er et uttrykk for den virkelighet og tidsånd som Rygh befant seg i den dagen i oktober 1867 da han grep pennen for å skrive sitt innlegg til *Den Norske Rigstidende*, hvor han detaljert gjorde rede for verdens første funn av et bevart vikingskip. Det er ikke en arv vi trenger å skjule under et nytt navn for å markedsføre lokale interesser. Tvert imot er det en arv lokale interesser kunne være stolte av og løfte frem.

Tuneskipsgraven i perspektiv

Hva betyr det for vår forståelse av vikingtiden omkring Rolvsøy at vi må gi avkall på antatte ekstra skipsgraver på Rostad og i Veumdalen? Kanskje ikke så mye, siden opplysningene om disse alltid var vage og vanskelige å anvende, og siden det er andre, viktige monumenter: den store båtgraven på Valle og fremfor alt den rike og etter norske forhold helt usedvanlige kammergraven på Haugen gård (Brøgger 1921). Brøgger mente man kunne sette de rike begravelserne på Rolvsøy i forbindelse med Snorres Alvarheim-konger, en tanke som Marstrander ennå kunne omfavne på slutten av 1980-tallet, men som ligger fjernt for oss i dag, da Snorres tekster blir mye mer kritisk vurdert enn på Brøggers tid (Brøgger 1921:41; Marstrander 1986:47–48). Stylegar og Norseng nevner flere forskjellige forklaringer i Østfolds historie bind 1 (Stylegar og Norseng 2003:324, 349, 356–360, 418–420). De setter gravene i forbindelse med *Tune-komplekset*, altså konsentrasjonen av viktige gravminner fra folkevandringstid i og omkring Tune, men tar ikke stilling til om denne forbindelse er en kontinuitet og ekspansjon eller snarere en motdemonstrasjon. Styrket av den usedvanlige kammergraven fra Haugen, som har sine paralleller i Syd-Skandinavia, peker de også på muligheten for at de østlandske skipsgraver som helhet kan ses som markeringer fra en dansk kongemakts side (Stylegar og Norseng 2003:351). Det siste forslaget er likevel blitt svekket av de forbindelser mellom skipsgravene på Karmøy og blant annet Oseberggraven som dendrokronologien siden har etablert (Bonde og Stylegar 2009). Selv har jeg ført i penen en fortolkning av skipsgravene som gjør Tuneskipsgraven til et uttrykk for en ideologisk ekspansjon med utgangspunkt på Vestlandet (Bill 2015).

Det som kanskje ikke er blitt betont nok i debatten, er den tydelige forskjellen det er mellom Tunegraven og de øvrige skipsgraver angående selve gravens innretning. Et gravkammer bygget *over* skipet, som i Tune, ser også ut til å være tilfelle i Storhauggraven på Karmøy (Opedal 2010:263–265). Likevel er anleggelsen av et massivt leirgulv i skipet, slik at gravkammer og gravgaver snarere er *ovenpå* enn *i* skipet, et unikt fenomen. På ett vis kan man si at Tunegraven er en fusjon mellom kammergraven, også den med leirgulv med einerkvister og med mann og dyr i samme rom, og skipsgravskikken som vi kjenner den fra Vestfold. Er det kanskje slik at ideologien bak skipsbegravelserne, her hvor den nådde sin østligste utbredelse, måtte blande seg med andre ideologier, som kom til uttrykk i kammergraven? Det er interessant at noe av den samme dikotomien mellom øst- og vestsiden av Viken også viser seg i bruken av båtgravskikken. Den finnes på begge sider av Oslofjorden, og begge steder fortrinnsvis omkring skipsgravene – men på østsiden er den likevel langt mindre hyppig enn på vestsiden, til tross for at få båtgraver vest for Viken kan leve opp til det flotte utstyret og den store båten i Vallebåtgraven. Hvis båt- og skipsgravskikk i stor utstrekning er to sider av samme sak, bør denne parallellitet styrke antagelsen om at Tuneskipsgraven var ledd i en ideologisk og dermed politisk ekspansjon fra vest mot øst.

Kanskje er det en vei frem for videre utforskning av Tunefunnet å gå mer inn i spørsmålet om dets lokale forankring? Det meste av det som engang var i graven, har gått tapt, men tilbake er tre, jern og tettingsmateriale i skipet. Kanskje går det å finne ut mer om hvor det kommer fra? En geofysisk kampanje på stedet hvor haugen sto kan kanskje avklare dens opprinnelige størrelse, og gi nye, uventede opplysninger om anlegg i forbindelse med graven? Også kammergraven fra Haugen og den store båtgraven fra Valle kan utforskes mer, ikke minst for å se om det finnes paralleller til det store, nye funnmaterialet fra handels-

plassen på Heimdalsjordet ved Gokstad. Det finnes mye å utforske omkring Tunefunnet, også uten at det omdøpes til Haugenskipet.

Noter

- ¹ Feilskrevet for «Ole Arvesen».
- ² Den håndskrevne protokoll befinner seg i Fortidsminneforeningens arkiv.
- ³ For vedbestemmelse takkes Helge Irgens Høeg.
- ⁴ Shetelig skriver konsekvent Arnesen i stedet for Arvesen, formodentlig en feil han har overtatt fra Bassøes brev. Her i artikkelen er det rettet til skrivemåten som forekommer i de øvrige dokumenter samt i matriklene.
- ⁵ I særmappe med dokumenter ang. Tuneskipsgraven.

Summary

One or more ship graves on Rolvsøy? On the excavation history of the Viking ship from Tune

In 2017 150 years have gone since Oluf Rygh excavated the Tune ship burial on the island of Rolvsøy, producing the first preserved Viking ship to be brought in archaeological custody. However, older reports from 1755, 1823, and oral tradition passed on to Rygh in 1867, knew about earlier sightings of this and perhaps other ships graves too on Rolvsøy. Over time, no less than three different ship grave sites have been postulated on the island.

This article examines the reports from the Tune excavation, the sources detailing the ship sightings as well as cadastral sources. It concludes that a) there is convincing evidence that the Tune ship had been excavated at least once before 1867; b) all three reports about early sightings of a ship may chronologically and geographically very well report the same event; and c) a change in cadastral affiliation of the land on which the Tune ship grave was situated may be responsible for part of the confusion. Further it is pointed out that the Tune ship burial differs in ritual from those known from Oseberg and Gokstad, and that the relationship between the three graves, as well as between the Tune ship grave and other contemporary high status graves on Rolvsøy deserves further investigation.

Litteratur

Arntzen, B. Chr.

- 1868 *Beskrivelse over den i Tune fundne Baad. Særskilt aftryk af Polyteknisk Tidsskrift 1867(6)*. P.T. Mallings Bogtrykkeri, Christiania.

Bill, Jan

- 2015 Vikingetidens monumentale skibsgrave. I *Et felles hav – Skagerrak og Kattegat i vikingetiden. Seminar på National museet, København, 19–20. september 2012*, redigert av Anne Pedersen og Søren M. Sindbæk, s. 152–167. Nordlige Verdener. Nationalmuseet, Copenhagen.

Bill, Jan og Aoife Daly

- 2012 The plundering of the ship graves from Oseberg and Gokstad: an example of power politics? *Antiquity* 86(333):808–824.

Bonde, Niels

- 1994 De norske vikingeskipsgraves alder. Et vellykket norsk–dansk forskningsprosjekt. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1994:128–148.

- Bonde, Niels og Frans-Arne Stylegar
 2009 Fra Avaldsnes til Oseberg. Dendrokronologiske undersøkelser av skipsgravene fra Storhaug og Grønhaug på Karmøy. *Viking* 72:149–168.
- Brøgger, Anton Wilhelm
 1917 Haugen. I *Osebergfundet*, bind I, redigert av Anton Wilhelm Brøgger, Hjalmar Falk og Haakon Sjetelig, s. 123–164. Den norske stat, Kristiania.
 1921 Rolvsøyætten. Et arkeologisk bidrag til vikingetidens historie. *Bergens Museums Aarbok* 1920–21:1–42.
- Dybwad
 1908 *Regnetabeller med forklaring over mynt, maal, vegt, tidens inndeling og det metriske system, sammenholdt med det gamle samt tysk, hollandsk, fransk og engelsk mynt med tilføiet norsk værdi*. Dybwad, Kristiania.
- Engevik, Asbjørn
 2011 Myklebustskipet. *Årbok for Universitetet i Bergen* 16:110–110.
- Henige, David P.
 1971 Oral Tradition and Chronology. *Journal of African History* 12(3):371–389.
- Johansen, Jan Egil
 2016 Haugenskipet har jubileum i 2017, la oss feire det med skipets rette navn. *Fredriksstad Blad* 1. november 2016. Fredrikstad.
- Klüwer, Lorentz Didrik
 1823 Antikvariske lagttagelser etc. 1823. *Bergens Museums manuskriptsamling* 48a:68.
- Marstrander, Sverre
 1974 Et nyfunnet brev fra Oluf Rygh til Nicolay Nicolaysen om utgravningen av Tuneskipet 1867. *Viking* 38:26–38.
 1986 *De skjulte skipene. Tuneskipet, Gokstadskipet og Osebergskipet*. Gyldendal, Oslo.
- Myhre, Bjørn
 2015 *Før Viken ble Norge: Borregravfeltet som religiøs og politisk arena*. Norske oldfunn, vol. XXXI. Vestfold fylkeskommune, Tønsberg.
- Müller-Wille, Michael
 1970 *Bestattung im Boot. Studien zu einer nordeuropäischen Grabsitte*. Offa, vol. 25/26. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster.
- Nicolaysen, Nicolay
 1854 Om Borrefundet i 1852. *Foreningen til Norske Fortidsmindemerkens Bevaring. Aarsberetning for 1853*:25–34.
 1868a Aarsberetning for 1867. *Foreningen til Norske Fortidsmindemerkens Bevaring. Aarsberetning for 1867*:116–123.
 1868b Oversigt over de til Universitetets Samling af nordiske Oldsager i 1867 indkomne Sager, ældre end Reformationen. *Foreningen til Norske Fortidsmindemerkens Bevaring. Aarsberetning for 1867*:34–65.
 1882 *Langskibet fra Gokstad ved Sandefjord*, Cammermeyer, Kristiania.
 1901 Antikvariske meddelelser. *Foreningen til Norske Fortidsmindemerkens Bevaring. Aarsberetning for 1900*:75–82.
- Opedal, Arnfrid
 2010 *Kongemakt og kongerike. Gravritualer og Avaldsnes-området politiske rolle 600–1000*. Oslo Arkeologiske Serie, vol. 13. Unipub, Oslo.
- Paasche, Knut
 2010 Tuneskipet Dokumentasjon og rekonstruksjon. Upublisert doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Rygh, Oluf
 1867 *Skibsfundet fra Tune, særtrykk frå Den Norske Rigstidende 1867 (178)*. Opfostringshusets Bogtrykkeri, Christiania.

- 1881 Fortegnelse over de til Universitetets Samling af nordiske Oldsager i 1880 indkomne Sager, ældre end Reformationen. *Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. Aarsberetning for 1880:179–224.*
- Shetelig, Haakon
- 1917a *Tuneskibet*. Norske oldfunn, bind 2. Universitetets Oldsaksamling, Kristiania.
- 1917b Graven. I *Osebergfundet*, bind I, redigert av Anton Wilhelm Brøgger, Hjalmar Falk og Haakon Shetelig, s. 278. Den norske stat, Kristiania.
- Stylegar, Frans-Arne
- 2010 «Brændt i sit Sørøver-Skib». I *Sagaspor. Kulturhistoriske fortellinger fra vikingtid og middelalder*, redigert av Frans-Arne Stylegar og Bjørn Bandlien, s. 176–178. Andresen & Butenschøn, Oslo.
- Stylegar, Frans-Arne og Per G. Norseng
- 2010 Del II. Mot historisk tid. I *Øst for Folden*. Østfolds historie bind 1, redigert av Ellen Anne Pedersen, Frans-Arne Stylegar og Per G. Norseng, s. 278–512. Østfold fylkeskommune, Sarpsborg.